

2016/ЈУНИ

СТУДИИ

Отсуство на ЕУ политики за
енергетска сиромаштија и
последиците за Македонија

www.analyticamk.org

е водечки играч во креирање на политики за намалување на јаглеродните емисии. Нејзиниот Патоказ 2050 предвидува затаварање на постројките кои користат фосилни горива и трасирање на патот за енергетска ефикасност и обновливи извори. Важно е да се нагласи дека Патоказот, но воопшто и енергетските и климатските политики на ЕУ, покрај својата главна цел за справување со климатски промени, имаат и друга водечка цел - а тоа е енергетската безбедност. Последново значи дека ЕУ се гледа себеси во иднина како енергетски независна од трети страни и поконкретно независна од рускиот гас. Во иста насока е најновата Стратегија на ЕУ, Стратегијата за греење и ладење¹ промовирана во февруари 2016 како дел од пакетот на ЕУ за енергетска безбедност, во кој ЕУ се обидува да најде алтернативи за рускиот природен гас со опции како топлински пумпи и централно греење и ладење на обновливи извори.

Проблемот со сите овие енергетски и климатски политики на ЕУ е дека тие не ја вклучуваат енергетската сиромаштија како главна цел и ова има големи социјални последици не само за ЕУ, туку и за земјите-потписнички на Договорот за енергетската заедница, меѓу кои е и Македонија, бидејќи овие земји се согласија да го спроведуваат законодавството на ЕУ во областа енергетика и сродните теми. Отсуството на политики за енергетска сиромаштија во Стратегијата за греење и ладење на

ЕУ се гледа во фактот дека Стратегијата само накратко и индиректно ја споменува енергетската сиромаштија и не објаснува како мерките кои ги предвидува, како што се топлинските пумпи на пример, би влијаеле врз лицата во енергетска сиромаштија. Оваа Стратегија е првата стратегија во ЕУ која се фокусира на пазарот на топлина и покрај синергиите меѓу греењето и енергетската сиромаштија кои се дискутирани во академската литература², Стратегијата за греење и ладење на ЕУ не ја користи оваа поврзаност за да им помогне на лицата во енергетска сиромаштија. Во Стратегијата физичките лица се сметаат за важен актер кој треба да е во можност да инвестира во енергетска ефикасност во своето домаќинство, ова ги вклучува и енергетски сиромашните лица, кои најверојатно немаат средства сами да инвестираат во користењето на енергијата во своите домови. Едно истражување укажува исто така дека од 2007 енергетската сиромаштија расте во ЕУ³, што покажува дека сегашните енергетски и климатски политики на

ЕУ може се штетни за енергетски сиромашните лица.

Пресудно прашање е како сето ова влијае врз Македонија која како кандидат за членство во ЕУ треба да чекори ризик од енергетска сиромаштија е во транзицијата кон нискокарбонско општество како што покажува истражувањето во областа⁴. Еден пример за ова во Македонија е со повластените тарифи за електрична енергија произведена од обновливи извори бидејќи тарифиве се финансираат од потрошувачите преку нивните сметки за електрична енергија. Бидејќи повластените тарифи предизвикуваат повисоки цени на електрична енергија, го зголемуваат проблемот со енергетската сиромаштија особено бидејќи околу една третина од домаќинствата во Македонија користи електрична енергија за греење⁵.

Дискутирајќи ја подетално оваа транзиција кон нискокарбонска иднина со поглед на идните политики кои произлегуваат од Стратегијата за греење и ладење, за секторот топлина во Македонија би значело да се фокусира на централно греење кое вклучува когенерација и користи обновливи извори како гориво, како и топлински пум-

² Една од водечките дефиниции за енергетска сиромаштија е дека таа претставува неможност да се загрее домот на потребно социјално и материјално ниво. Извор: Бужар, (2007), Енергетска сиромаштија во Источна Европа Скриени географии на депривација. Ашгејт

³ Бужаровски и Тирадо Хереро, (2015), Енергетската поделба: Интегрирање на енергетски транзиции, регионални разлики и трендови на сиромаштија во Европската унија. Европски урбани и регионални студии

пи. Ако се анализираат овие мерки за секторот топлина низ гледна точка на енергетската сиромаштија, може да се констатира дека опцијата со централно греење би била со помал ризик за енергетска сиромаштија. Причините за ова се дека централното греење е инфраструктурен проект кој се гради од страна на јавните власти, додека студиите за когенерација тврдат дека когенерацијата нема да ги зголеми трошоците за електрична енергија⁶. Освен тоа, централното греење произведува топлина која обично го грее целиот дом на доволна внатрешна температура, и затоа може да се исклучи ризикот од намалување на комфорот преку греење на една соба или греење на пониска температура. Од друга страна, топлинските пумпи имаат потенцијал да го зголемат ризикот од енергетска сиромаштија бидејќи се индивидуален вид на греење, што значи дека физички лица треба сами да инвестираат во истите. Исто така, едно истражување за употребата на топлински пумпи во Литванија покажува дека истите чинат околу 3000-4000 евра и обично ги купуваат богати лица⁷.

Всушност, Македонија не минува низ само една транзиција – спомената нискокарбонска, туку се уште нема завршено со транзицијата од минатиот комунистички систем во сегашниот неолиберализам бидејќи пазарот на електрична енергија се уште не е либе-

4 Ибид.

5 Државен завод за статистика, (2015), Потрошувачка на енергенти во домаќинствата 2014

6 ИЕА, (2008), Когенерација. Евалуација на бенефитите од поголема глобална инвестиција

7 Гаигалис и др., (2016), Преглед на спроведување на топлински пумпи во Литванија во согласност со Националната енергетска стратегија и ЕУ политика. Прегледи на обновлива и одржлива енергија 53 841-858

СТУДИИ 2016/ЈУНИ

¹ Европска комисија, (2016), ЕУ Стратегија за греење и ладење

рализиран и се уште има скриени субвенции за фосилни горива.⁸ Овој процес на либерализација исто така носи ризик за енергетска сиромаштија бидејќи предвидува напуштање на социјалните цени што значи и зголемување на цените на енергенсите.

Од оваа анализа можат да се извлечат релевантни препораки и за ЕУ и за Македонија. ЕУ треба да ја вклучи енергетската сиромаштија во своите енергетски и климатски политики, и на тој начин да донесува одлуки во кои повеќе е одразена свеста за енергетската сиромаштија. Еден пример е земање во предвид дека на енергетски сиромашните лица им треба помош во намалување на енергетската сиромаштија, што може да се направи со градење на инфраструктура за централно греење за домаќинства кои немаат пристап до таква инфраструктура и се греат на електрична енергија или биомаса на пример. Друг интересен предлог е овозможување на физички лица да добијат намалување на персоналниот данок на доход во случај да инвестираат во енергетска ефикасност или обновливи извори⁹. Релевантно за ЕУ е да размисли дали да ги фаворизира топлинските пумпи бидејќи постои друга релевантна и поевтина технологија како централно греење и когенерација. Последно но не помалку важно е развивање на стратегија за енергетска сиромаштија на ЕУ ниво, која може да биде сигнал за посериозно занима-

8 Ковачевиќ, (2011), Субвенции за фосилни горива во Западен Балкан, УНДП

9 Кансино и др., (2011) Промовирање на обновливи извори на енергија за греење и ладење во 27 земји членки на ЕУ. Енергетска политика 39 (6): 3803-3812

вање со темата.

За Македонија, бидејќи споменатата двојна транзиција е неизбежна, земјата слично како ЕУ треба да интегрира политики за енергетска сиромаштија при усвојување и имплементација на законодавство на ЕУ во областите енергетика и климатски промени. Во врска со примерот со повластените тарифи за електрична енергија од обновливи извори кои ги покачуваат цените на електричната енергија, проблемот би се сведел на минимум со пренасочување на оваа политика фокусирана на приватниот сектор кон физички лица. Всушност, бидејќи повластените тарифи се само за компании, треба да има поддршка за користење на обновливи извори во домаќинствата преку даночни олеснувања, субвенции и слично. Бидејќи најверојатно ќе расте цената на електричната енергија, голем приоритет е да им се помогне на домаќинствата кои користат електрична енергија за греење преку реновирање на нивните згради, градење на инфраструктура за централно греење или природен гас за нивно греење и слично. И конечно, иако енергетската сиромаштија е многу сериозен проблем во државата - истражувањата проценуваат дека енергетската сиромаштија ги засега од 50-61% од домаќинствата¹⁰, нема стратегија

10 Бужар, (2007), 'Скриените' географии на енергетска сиромаштија во пост-социјализам: Помеѓу институции и домаќинства. Геофорум 38 (2): 224-240; Бужар, (2007), Енергетска

СТУДИИ 2016/ЈУНИ

за енергетска сиромаштија и нема соодветна политика за справување со енергетска сиромаштија. Постојната политика за енергетска сиромаштија само го одложува проблемот со минимална финансиска поддршка и не се обидува да го реши.

Како заклучок, енергетската сиромаштија не е меѓу приоритетите на ЕУ, всушност и Енергетската заедница се обидува да го загуши проблемот со предлагање на дефиниции кои би ги дефинирале ранливите потрошувачи како малцинство¹¹. Целта да се справи со климатските промени и да се подобри енергетската безбедност носи предизвици поврзани со енергетска сиромаштија и за ЕУ и за земјите-потписнички на Договорот за енергетската заедница. Доколку не се усвојат и имплементираат соодветни политики со сензибилност за енергетската сиромаштија, ЕУ и Енергетската заедница ќе ризикуваат донесување на политики само „на хартија“ отколку вистински климатски и енергетско транзициски реформи. ●

сиромаштија во Источна Европа Скриени географии на депривација. Ашгејт

11 Интернет страна на Енергетската заедница/ Дефиниција за ранлив потрошувач https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/AREAS_OF_WORK/Instruments/Social_Issues/vulnerable_customer

**АВТОР:
АНА СТОЈИЛОВСКА**

astojilovska@analyticamk.org
Надворешен соработник на Програмата за енергетика и инфраструктура

Аналитика
Тинк-Тенк

www.analyticamk.org
info@analyticamk.org

